

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Totalitarismus v zásadních obrysech

(příbuzné či shodné rysy nacismu a komunismu)

- I. VYTVOŘENÍ „NOVÉHO ŘÁDU“ A „NOVÉHO ČLOVĚKA“
 - II. ZROD „STÁTOSTRANY“ A LIKVIDACE OSTATNÍCH POLITICKÝCH STRAN
 - III. KULT „VŮDCE“ STRANY
 - IV. KANONICKÝ TEXT
 - V. PROPAGANDA – TISÍCKRÁT OPAKOVANÁ LEŽ SE STÁVÁ PRAVDOU
 - VI. ORGANIZOVÁNÍ A KONTROLA SPOLEČNOSTI
 - VII. MILITARIZACE SPOLEČNOSTI – VÝCHOVA K „BOJI“
 - VIII. TAJNÁ POLICIE
 - IX. GENOCIDNÍ POSTUPY PROTI VYMEZENÝM SKUPINÁM OBYVATELSTVA
 - X. MASOVÉ DEPORTACE
 - XI. KONCENTRAČNÍ TÁBORY
- DOPORUČENÁ LITERATURA

„Nemůžeme pochopit jedno, aniž bychom se zabývali druhým, natolik jsou vzájemně závislé ve svých reprezentacích, ve svých vášních a v celkové historické realitě...“

Francois FURET o komunismu a nacismu

„Pokud jde o bolševismus, stane se bolševismus odrůdou nacionálního socialismu. Pouta, která nás spojují s bolševismem, jsou mnohem silnější než to, co nás rozděluje. V Rusku, pomíneme-li některé kruhy marxistických Židů, vládne živý revoluční duch... odjakživa říkám, že bývalí komunisté mají být přijímáni do (nacistické) strany bez obvyklé lhůty...“

z projevu Adolfa HITLERA – rok 1934

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

I. VYTVOŘENÍ „NOVÉHO ŘÁDU“ A „NOVÉHO ČLOVĚKA“

Nacisté i komunisté jako revoluční hnutí požadují nastolení „nového světového řádu“, odsuzují „starý svět“, který se podle nich ocitl ve stavu naprosté a absolutní agónie. Obě mesianistická hnutí tak musejí ze všech stran pracovat na postupné destrukci tohoto „umírajícího světa minulosti“, jejich členové vnímají sami sebe jako nositele dějinného odkazu generací „pokrokových, uvědomělých“ předků, a zároveň jako průkopníky (posly, apoštoly) nové, zářné budoucnosti – podle jejich představ, očekávání a tužeb se zrodí nový jedinečný řád, kterým „vyvrcholí dějiny“, bude to řád definitivní, dokonalý a čistý...

*Komunistická představa: zánik „starého světa“ je hlavně v proletářském a později socialisticko-realistickém umění líčen velmi dramaticky až expresivně (křeč, svíjení, drolení, trosky, zalykání se vlastní krví...) a v některých dílech pak nabývá téměř apokalyptických rozměrů (všeobecný rozvrat, konec dějin, konečné zúčtování). Společným kompozičním půdorysem mnoha angažovaných básní, povídek, románů či divadelních her je ostrý kontrast mezi zanikajícím „starým světem“ (kapitalistickým, egoistickým, nelidským, vykořisťovatelským, temným) a v bolestech se rodícím „světem novým“ (socialistickým, kolektivistickým, lidským, sociálně spravedlivým, světlým). Básník S. K. Neumann napsal v jedné básni „*Jde to do tuha, na jedné půdě v křížku dva světy, minulost – budoucnost, ... na starou nová se vrhla ctnost...*“. Tento svár zneprátelených světů (idejí, lidí) je prezentován jako nesmiřitelný boj, je nemyslitelné, aby oba světy v budoucnu existovaly vedle sebe. Konflikt světů reflektuje také Horova báseň „Velký mstitel“, v níž je vůdce světového proletariátu Vladimír Iljič Lenin představen jako Ten, „*jenž zabíjel / svět starý, by nový dal dětem*“. Zde se navíc motiv nového světa prolíná s motivem dětství, které bylo v dobové emblematicce spojováno s čistotou, neposkvrněností a především nadějí. Právě děti a mladí lidé nezatížení „hříchy starého světa“ mají nyní jedinečnou možnost stát se „novými lidmi nové doby“ – lidmi socialistickými. Na jejich správné výchově se měla v komunistických režimech podílet „uvědomělá“ rodina, ideologií marx-leninismu prosáklé školy všech stupňů, literární i mediální produkce či dobře mířené a vedené propagandistické kampaně. Naopak těm, kteří žili léta v době minulé a jsou tak „nasáklí starým řádem“, nezbyvá nic jiného, než svádět každodenní dramatický vnitřní boj sami se sebou. Také oni se však nakonec většinou „rozhodnou“ pro „věc socialismu“, protože jinak by byli časem jako nepotřební a nebezpeční lidé „staré epochy“ vymazáni. V úvodníku bolševických novin kyjevské Čeky „Rudý meč“ se píše: „*Zavrhneme starý systém morálky a lidskosti, vynalezený buržoazií s cílem utlačovat a vykořisťovat nižší třídy... Krev? Ať krev teče proudem! Protože jedině krev může navždy obarvit černý pirátský prapor buržoazie ne rudý prapor, vlajku revoluce. Protože jedině konečná smrt starého světa nás může navždy osvobodit od návratu šakalů!*“*

*Nacistická představa o zániku „starého“ a zrodu „nového“ řádu je do jisté míry potvrzením vizí německého historika Oswalda Spenglera. Podle něj kultury vznikají a zanikají jako živé bytosti (jeho kniha „Zánik západu“ vyšla roku 1918 – v úvodu píše: „*V této knize je poprvé učiněn pokus určit dějiny do budoucna*“). Každá kultura, která se přiblíží svému konci, projde v závěru fází „civilizace“ (technizace, nahromadění mas lidí ve velkoměstech, panství peněz – v politice tomu tehdy odpovídal demokratický řád) – jakéhosi finálního vzepětí, pak však musí zaniknout, definitivně se zhroutit. Nejdříve se „vyprázdní“ její kultura, „zplání“ ideály na nichž stojí, proti demokratům povstane nová rasa pravých, tvrdých kapitánů hospodářství, vojska a státu, Caesarů budoucnosti, kterým jde získání moci k nelítostnému dosažení vyšších cílů. Objeví se diktátoři, dojde k válkám, krev povstane proti zlatu a krev zvítězí...*

O pár let později prozpěvovali nacionální socialisté „*Práce proti měšci peněz, krev proti zlatu*“, nový německý Caesar začal budovat říši „vojáku práce“ – pruský socialismus. Hitlerův stát byl také vystavěn na troskách „starého světa“ – jeho duchovním základem byl vůdcovský autokratismus, kolektivismus, fanatický šovinismus, agresivní militarismus, antisemitismus a rasismus. V troskách výmarské republiky se povalovaly občanské svobody (projevu, tisku a shromažďování),

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

parlamentarismus, tolerance, jakákoli jinakost či odchylka od národně-socialistického pojetí světa, společnosti, státu nebyla v „novém režimu“ respektována. Stále se rozšiřující nacistická Třetí říše měla být státem pro Němce (i zahraniční), měla být státem Árijců, lidí rasově čistých, potomků starých Germánů (Teutonů), „společenstvím krve“, tato říše se pak měla rozšiřovat na úkor „podřadných“ národů, měl tak být získán „nový životní prostor“ pro Němce. Ti nejvybranější se pak stávali členy oddílů SS, které měly fungovat jako válečná elita i jako „kladivo na Židy, Slované, komunisty, demokraty...“, uchazeči o členství v nich prošli přísnou rasovou klasifikací a hodnocením tělesných vlastností známkami 1–9. Oddíly SS byly propagandou prezentovány jako „rytířský řád, z něž nejde vystoupit, do něž člověka přivede jeho krev a v němž setrvá tělem i duší do konce pozemského života...“ (H. Himmler). Všichni „neáriji“, lidé rasově či jinak „nečistí“ museli být postupně eliminováni, vyobcováni ze společnosti, uzavřeni, nakonec vyhlazeni. Mohli by „kazit“ čistou rasu...

II. ZROD „STÁTOSTRANY“ A LIKVIDACE OSTATNÍCH POLITICKÝCH STRAN

Základem nového politického systému je *existence jediné politické strany – „státostrany“, která má monopol na „pravdu“ a politická rozhodování, postupně prorůstá se státní mocí*, vysocí straníční funkcionáři zastávají významná místa ve státě, politická či dokonce profesní kariéra je přímo závislá na členství ve straně. Stranický průkaz je jakousi „pracovní knížkou“ či „živnostenským listem“, nestraníci se postupně stávají druhořadými občany. „Stranictví“ je zároveň pokládáno za čest, je důkazem důvěry, kterou Strana vyvolenému člověku prokázala, pro vyvoleného je pak závazkem a službou...

Komunisté i nacisté společně odsuzují tradiční liberalismus a západní individualismus, odmítají parlamentarismus i multipartismus – v zemích, kde jsou u moci bývají většinou ostatní politické strany po čase zakázány a nakonec likvidovány (mohly by svým programem a politikou občany „kazit, mást, klamat“), jejich vysocí funkcionáři i prostí členové a sympatizanti jsou zpravidla pronásledováni, zatýkáni či dokonce zabíjeni. Někdy je sice jejich existence povolena, ale pak se v totalitárním systému stávají pouhými stíny, vyprázdněnými formami, jsou závislé na jediné vládoucí straně a vytvářejí pouhou „demokratickou fasádu“ nedemokratickému režimu (např. Národní fronta v ČSR po únoru 1948).

III. KULT „VŮDCE“ STRANY

NACISTICKÉ NĚMECKO – Hitler řídí stát a ovládá společnost na základě „vůdcovského principu“ (Führerprinzip), který určuje formu státu – *v rukou vůdce je soustředěna moc neomezovaná konstituční či parlamentní kontrolou*, on je *hlavou státní i stranické hierarchie*, nitky moci se sbíhají v jeho rukou, on činí nejzávažnější státní rozhodnutí, jeho vůle vtělená do stranických rozkazů a nařízení postupuje celou státní strukturou shora dolů. Adolf Hitler se časem stal absolutním vládcem NSDAP i celé Třetí říše (od roku 1934 vytvořil novou funkci „Vůdce německé říše a německého národa“, zkráceně „Der Führer“). Právnik Huber v roce 1939 napsal: „...*politická moc je vykonávána nikoli neosobním subjektem, státem, ale Führerem jakožto vykonavatelem jednotné vůle národa*“.

Svémi věrnými byl téměř od samých agitačních začátků v mnichovských pivnicích (sám byl ovšem abstinent) adorován jako prostředník spásy Německa, jako „*největší umělec všech dob*“ (gauleiter Joseph Wagner), „*čistý rozum vůbec, který se stal člověkem*“ (Rudolf Hess), byl „*vyvoleným charismatickým vůdcem, spasitelem*, jehož příchod byl dlouho očekáván, právě on musel vést národ ke skvělé budoucnosti, měl vůli k moci, byl rozhodný, imponující, vymyká se pozemské lidskosti, *mezi „nadlidmi“ byl on prvním „nadčlověkem*“ (podobnou pozici ve státě si vytvořili někteří diktátoři fašistických či reprezentanti

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

autoritativních a vojenských režimů: Mussolini – *duce*, Franco – *caudillo*). Pro většinu „obyčejných“ Němců byl jednoduše tím správným „*mužem na svém místě*“ ...

SOVĚTSKÉ RUSKO, SSSR, NĚKTERÉ KOMUNISTICKÉ STÁTY – rodí se „**kult osobnosti**“, v čisté formě Stalinův kult v SSSR – „*vožd*“ (náznyky pak i jinde – Mao Ce Tung, Gottwald, Dimitrov, Tito, Ho Či Min...). V komunistických státech je **postupně porušována marxisty proklamovaná „vnitrostraničná demokracie“**, **silný jedinec získává neúměrnou moc ve straně i státě, kontroluje bezpečnostní složky, tajnou policii – je zbožštěn**, adorován, je oslavována jeho velikost, moudrost, neomylnost (tradiční atributy bohů). Zároveň je však paradoxně představován jako „jeden z nás, jeden z lidu“, a tak je naopak zdůrazněna jeho lidskost, vlídnost a shovívavost – není možné jej pak „nemilovat“. Po Leninově smrti Zinovjev prohlásil: „*Lenin je Lenin. Tak mohutný jako oceán, tak strohý a nepřístupný jako Mont Blanc, tak něžný jako jižní slunce, tak velký jako svět, tak lidský jako dítě*“, Lenin byl nazýván „*ohnivým tribunem mezinárodního komunismu*“, „*velkým prorokem a apoštolem socialistické revoluce*“, „*velkým Mstitelem*“, „*Leninem-majákem, Leninem-zvonem*“, „*ikonou novou mezi ikonami*“, „*zbědovaných Pánem*“, „*Tvůrcem, jenž v nové učení zasvětil*“... **Vůdce musel být představován a oslavován v naprosto čisté, idealizované podobě – ukazovalo se jen to, co jej představovalo v kladném světle**. Proto byly například „vyplety a protříděny“ materiály z osobního Leninova archivu, které se nedostaly do jeho oficiálních sebraných spisů, proto byly v období Stalinova kultu osobnosti přepisovány dějiny strany, dějiny revoluce, dějiny sovětského státu, vždy tak, že stavěly Stalina do středu událostí a činily z něj nejdůležitějšího a nejrozhodnějšího muže státu a strany...

IV. KANONICKÝ TEXT

Pro hnutí, která z politické loajality činí otázku víry, je základem úspěchu mít „něco na způsob bible“ – ucelenou, přehlednou a hlavně závaznou dogmatiku. Nacisté i komunisté se řídí svým **kanonickým ideologickým textem (či texty)**, který je **základem jejich stranické věrouky, jeho autory jsou „duchovní otcové“ obou hnutí**, text je vydáván v obrovském počtu výtisků, musí být v každé knihovně, je z něj při nejrůznějších příležitostech hojně citováno, jsou z něj vybírána úderná hesla, navazuje na něj sekundární stranická brožurková literatura, je „**státní povinnou četbou**“...

Kanonickým textem nacismu byl nepochybně **Hitlerův „Mein Kampf“** („Můj boj“ vyšel v roce 1925 – do roku 1929 se prodalo 23 000 výtisků a 13 000 výtisků druhého dílu „Zweites Buch“), ve kterém byly již zakódovány hlavní principy nacistické vnitřní, zahraniční a rasové politiky či zásady využití propagandy k politickému boji... Hitler podobně jako Stalin pohrdal intelektuály a dychtil prokázat své vlastní intelektuální schopnosti (nezveřejnil zdroje, z nichž čerpal a stále zdůrazňoval svou původnost – na rozdíl od Stalina, který se hlásil k dědictví Marxe a Lenina).

Komunistické hnutí má oproti tomu celou knihovnu kanonických děl – **spisy Marxe a Engelse, spisy Leninovy, Stalinovy „Základy leninismu“, Maovu „Rudou knihu“** – jednotlivé texty na sebe navazují, mladší texty do sebe pojímají esenci myšlenek starších předchůdců („klasiků“), které nejrůznějším způsobem reinterpetují a rozvádějí dále, přizpůsobují je své zemi či době, vytvářejí tak opět nová „neomylná“ myšlenková (ideologická) schémata, na něž navazují zase další generace marxistů...

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

V. PROPAGANDA – TISÍCKRÁT OPAKOVANÁ LEŽ SE STÁVÁ PRAVDOU...

Oba systémy, komunistický i nacistický, vděčí za svůj zrod, počáteční úspěchy a vnitřní „upevnění“ masivní a dobře cílené stranické (později státní) propagandě. *Propaganda v totalitním státě občany masíruje prakticky neustále, učí je „správně světonázorově myslet“, zbavuje je postupně „mylných, starých, nesprávných předsudků a myšlenek“, některé informace podává opakovaně, jiné zamlčuje a cíleně tají, jejím hlavním posláním je výchova loajálního, nepřemýšlejícího, ale zato „uvědomělého“ občana.* Výsledkem silného propagandistického tlaku na společnost je tak nakonec *orwellovský „brain washing“ – vymývání mozku, obyvatelé státu si musí myslet to, co si myslí vůdce a „státostrana“.* Mnozí občané se tak díky tomu stávají schizofreniky – něco si povinně myslí „navenek“ a něco jiného cítí „vnitřně“, o něčem hovoří „doma“ a o něčem jiném „na ulici“...

NACISTÉ ve svých propagandistických kampaních (zkušeně vedených Georgem Strasserem, později Josefem Goebelsem) sázeli především na detailně propracovaná *shromáždění, jakési „tábory lidu“, kde charismatický vůdce přiváděl do davové extáze tisíce či desetitisíce naslouchajících lidí.* Na ty pak navíc působily nacistické tiskoviny (knihy, brožury), noviny, rozhlasové vysílání a propagandistické filmy (třeba protizidovské). Sám Hitler psal překvapivě otevřeně o hlouposti mas, cílené manipulaci posluchačů, využívání jejich spontánních afektů a emocí, o používání hesel a plakátů k přesvědčování veřejnosti o naprosté neomylnosti základních ideologických tezí režimu. *„Základní podmínkou... propagandy je systematicky jednostranný přístup... Propaganda nesmí zjišťovat pravdu objektivně... musí ukazovat jen ten aspekt pravdy, jenž se hodí jedné straně...“* V jednom rozhovoru z roku 1936 shrnul Hitler podstatu nacistické propagandy takto: *„Naše problémy vyhlížely komplikovaně. Německý lid s nimi nechtěl nic mít... Já jsem naproti tomu problémy zjednodušil a uvedl je na nejjednodušší formule. Masa to poznala a šla za mnou.“* Sílu této propagandy ilustrují například Hitlerovy projevy o ideálním Árijci (modrooký blondák, fyzicky zdatný), i když on sám vypadal jako naprosto nepovedená karikatura tohoto vzoru. Stejně tak málokterý vysoký funkcionář NSDAP této představě urostlého, silou oplývajícího muže plně odpovídal...

KOMUNISTICKÁ PROPAGANDA působila (a působí) na obyvatele naší planety delší dějinný čas, a proto v mnoha ohledech dosáhla větší dokonalosti a využila více technologických objevů než propaganda nacistická. V počátcích, za občanské války, používali bolševici přímočaré a v částečně negramotném Rusku účinné propagandistické postupy (politické karikatury ve spojení s primitivními veršovánkami, pojízdná kina v „ideově pomalovaných“ vlacích, agitační letáky a plakáty). Po vítězství a upevnění bolševického státu rozvinuli ruští komunisté *klasicou státní propagandistickou „převýchovu“, na níž se podílely státní noviny, státní rozhlas, státní kinematografie, oficiální socialisticko-realistická literární, divadelní a výtvarná produkce.* Později se velmi účinným nástrojem propagandy v SSSR a celém socialistickém bloku stalo *televizní vysílání s obrovským celospolečenským dosahem.* Máme-li pocit, že některé dnešní televizní stanice nás svými programy ohlupují, pak je dobré si uvědomit, jak promyšlené a systematické bylo „ohlupování ideologické“ v komunistické televizi...

VI. ORGANIZOVÁNÍ A KONTROLA SPOLEČNOSTI

Kontrola a „převýchova“ občanů v totalitních státech však není jen dílem propagandistických kampaní, které jsou svým způsobem jednosměrné – působí na občany, ale silný jedinec zůstává „pasivní“ či úplně imunní. *Jednotlivec proto musí být vytažen ze svého soukromí, musí být donucen k aktivní práci pro stranu či režim, musí být někde organizován, musí splynout s masou, v níž se pozvolna rozpustí jeho individualita, stává se pouhou součástí v dobře fungujícím stroji.* Členství v těchto

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

státostranou vytvářených organizacích zároveň zaručuje státu spolehlivou kontrolu „oddanosti většiny“ občanů a **jednotlivci se tímto členstvím stávají do jisté míry „spolutvůrci“ stranické politiky. Stávají se však také „spoluviníky“**, jsou těmi, kteří usilovnou a spolehlivou prací „dole“ uskutečňují šílené plány sociálního či rasového inženýrství těch „nahore“.

V nacistickém Německu i ve státech socialistických právě proto vznikaly jakési „podstranické“ organizace pro nejrůznější skupiny obyvatel (členství podle pohlaví, věku, profese...) – Komsomol, Hitlerjugend, Svaz německých nacistických lékařů, SSM, Národně socialistická podniková organizace, Svaz sovětských spisovatelů, Německá pracovní fronta...

VII. MILITARIZACE SPOLEČNOSTI – VÝCHOVA K „BOJI“

Společnost je neustále udržována ve stavu „bojové pohotovosti“, je připravována na válku proti vnitřnímu či vnějšímu nepříteli, který je „státostranou“ nejdříve označen, pak skandalizován a nakonec napaden či postupně likvidován.

KOMUNISTÉ vyzývají **„třídní boj“** společenských vrstev, celé dějiny lidstva jsou podle jejich černobílého konceptu nepřetržitým bojem společenských tříd, svárem nemajetných a vykořisťovaných proletářů se „zazobanými“ vlastníky – vykořisťovateli. Komunistické režimy tak proklamativně i reálně „bojují na všech frontách“ **proti „vnitřnímu“ či „třídnímu“ nepříteli**, vyhlašují nekompromisní boj kapitalismu, imperialismu, revizionismu a vůbec všemu, co není „správné“ socialistické (komunistické). Tento „vnitřní boj“ je vlastně jakousi latentní a nikdy nekončící skrytou občanskou válkou mezi lidmi režimu a jakýmkoliv protirežimními nonkonformisty.

Součástí komunistické politiky je však také **„boj vnější“**, **boj za hranicemi komunistického světa, přímo uprostřed nepřátelského tábora**, v zemích kapitalismu a „prohnilého buržoazního liberalismu“, kde je třeba rozvracet tamní „nelidské režimy“ a zároveň propagandisticky „zapalovat“ obyvatele pro věc socialismu, popřípadě některé pečlivě „vyvolené“ přímo připravovat a vést k tomu, aby sami násilnou formou změnili režim vlastní země a rozšířili tak „stále se rozrůstající tábor socialismu“. Tento boj za hranicemi (propagandistický i reálný) pak logicky probíhá **nejintenzivněji na teritoriích nepatřících ani k jednomu ze „z nepřátelených táborů“**, je přímým střetem s „ideologickým nepřítelem“, je proto bojem prestižním...

NACISTÉ vyznávají **kult války** a boje, podle Hitlerova „Mein Kampf“ vyzývají k neúprosnému boji proti demokracii a pluralismu, bolševismu, „židozedenářství“, méněcenným lidem atd. Podle Hitlera jsou **dějiny lidstva svědectvím o vzestupu, zápase a pádu jednotlivých ras – přežijí a zvítězí jen ti nejsilnější, nejdokonalejší** – „Boj je otcem všech věcí, schopnost záleží na krvi, vůdcovství je prvořadé a základní... Kdo nechce bojovat... nemá žádné právo existovat... Musíme bojovat za zajištění existence a reprodukce rasy a národa... za čistotu vlastní krve a svobodu a nezávislost Vlasti, aby náš lid dozrál pro poslání, jež mu uložil Stvořitel“. Tento boj za čistou rasu uvnitř Německa, přerůstá také v boj za hranicemi států. **Mesiášství promísené s vypjatým šovinismem** vyvolávaly v Hitlerovi expanzivní touhy a později daly vzniknout konkrétním plánům vojenských agresí. Pokud by se totiž árijci rozrostli v předpokládaném měřítku, vyžadoval by tento stav každopádně **rozšíření „životního prostoru“** (Lebensraum) německého národa do východní Evropy (na úkor Rusů a dalších „méněcenných“ slovanských národů)...

V obou systémech je neustále **zdůrazňována dominantní pozice armádních složek ve státě**, pravidelně (často za přítomnosti státostranických vůdců) se konají megalomanské a nákladné vojenské přehlídky, které jsou jasnou demonstrací „semknutosti, odhodlanosti a připravenosti k boji“, armádní vojáci či vojáci „strany“ (SA, SS) jsou pak pochopitelně společensky velice váženi a oceňováni (i finančně)...

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

VIII. TAJNÁ POLICIE

Tajná policie občany zastrašuje, sleduje, sbírá o nich nejrůznější informace (hlavně však ty, které se dají využít k nátlaku a vydírání), mimo své vlastní organizační struktury (velitelství, úřadovny, kariérní hierarchie) vytváří *sít' tajných spolupracovníků*, kteří se pohybují mezi lidmi, pronikají do opozičních kruhů, provokují odpůrce režimu k akcím odporu, informace pak dodávají svým řídicím důstojníkům. „Účinnými metodami“ Gestapa, Čeky, GPU, NKVD, KGB, StB, Stasi a jiných mutací tajné policie totalitního státu v boji proti ideologickým a politickým odpůrcům jsou *brutální fyzické i psychické násilí, mučení a nelidské postupy při výsleších, ponižování a urážení lidské důstojnosti, konstruování nepravdivých obvinění a vynucená doznání, únosy, narušování soukromí „nepřátelských osob“ (domovní prohlídky, odposlech telefonů, sledování), pronásledování a šikanování rodinných příslušníků či přátel „rebelů“, provokace, vydírání, přemlouvání či nucení občanů ke spolupráci...*

IX. GENOCIDNÍ POSTUPY PROTI VYMEZENÝM SKUPINÁM OBYVATELSTVA

NACISTICKÉ NĚMECKO – rasový totalitarismus – budoucí nová německá společnost měla být jen společenstvím *lidí „čisté rasy“*, na základě rasových teorií a později zákonů proto měli být „*rasově nečistí*“ *nejdříve označeni, poté vyloučeni ze „spořádané“ společnosti a nakonec fyzicky likvidováni*. Tato *cílená rasová očista zasáhla hlavně evropské Židy* – Hitler byl přesvědčen o tom, že „*Žid je jiného původu (než my)... stavím proti sobě Árijce a Žida... jsou od sebe stejně daleko, jako jsou zvířata vzdálená od lidského druhu. Tím ale nechci říct, že by byl Žid zvíře. Je mnohem vzdálenější zvířatům než my Árijci. Je to bytost cizí přirozenému řádu, bytost mimo přírodu*“. Tato pozice Židů „mimo“ přirozené lidské společenství pak umožňovala jejich „bezproblémové“ zabíjení, vrazi přece nezabíjeli člověka, jejich obětmi byli jakési jiné bytosti – „podlidé“, vrazi tak neměli pociťovat lítost, neměli se cítit vinni... Německý plán vyhlazení Židů sestával z pěti na sebe navazujících fází: *vyvlastnění majetku / vystěhování a soustředění (koncentrace, ghettoizace) / „mobilní“ vyvražďovací operace / deportace / smrt ve střediscích hromadného usmrcování...*

„Nečistými“ byli také Rómové, mentálně postižení, lidé jiné sexuální orientace, nacisté vypracovali detailní plány přesunů a postupného zotročení Slovanů... „Konečným“ výsledkem nacistické rasové očisty byly *milióny nevinných a zmrzačených obětí, nelítostné „spontánní“ i masové zabíjení, apokalyptické „průmyslové“ vyvražďování lidí ve speciálních vyhlazovacích táborech...*

SOVĚTSKÉ RUSKO, SSSR – třídní totalitarismus – *ve jménu dělnické třídy jsou postupně diskriminovány celé skupiny civilního obyvatelstva – nepřátelské „třídy“ (buržoazie, inteligence, šlechta, statkáři – kulaci)*, jejich příslušníci byli označeni za „*upíry, parazity, škodlivý hmyz*“, pak měli být jako „součásti“ nepřátelské třídy *plánovitě deportováni a vyvražďováni*. „*Nehleďte doklady nebo důkazy o tom, čeho se obžalovaný dopustil, slovem nebo skutkem, proti sovětské moci... první otázka, kterou mu musíte položit, zní: ke které třídě náleží, jaký je jeho původ, výchova, vzdělání, zaměstnání*“ – tak instruoval pracovníky Čeky její šéf Lacis a měnil tím Leninův obecný požadavek „vyhlazení všech reakčních tříd“ v pracovní návod... Tento *společenský apartheid* je v komunistických režimech podložen téměř geneticky – *vrozeným handicapem či dědičnou vinou jsou zatíženi všichni potomci „reakcionářů a zrádců“*. V pochodové písni čínských Rudých gard se zpívá: „*Je-li otec správný muž, jeho syn je hrdina. Je-li otec reakcionář, pak je syn jen za blbce... Vyženeme vás z vašich blbých postů! Zab! Zab! Zab!*“.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

V tomto duchu pak vedli bolševici promyšlenou válku proti ruskému venkovu, proti celému selskému stavu – „**kulaci musí být zlikvidováni jako třída**“, Lenin je nazývá „*pijáky krve, vampýry, pavouky, upíry*“ a navrhuje „*vyčistit ruskou zem od všeho škodlivého hmyzu*“, který je třeba „*bít, bít do hlav bez milosti*“. Hrozivým důsledkem bolševických represí vůči venkovskému obyvatelstvu byly nakonec nejen statisíce odvečených, deportovaných či popravených venkovanů, ale především opakující se **hladomory, které si vyžádaly milióny nevinných obětí** – přes mezinárodní pomoc zahynulo v letech 1921-1922 v Rusku nejméně pět miliónů osob z 29 miliónů zasažených hladomorem... Lenin s cynismem jemu vlastním využil (zneužil) hladomory ideologicky „*...máme devětadevadesátiprocentní šanci udeřit nepřítele smrtelně do hlavy s naprostým úspěchem a zajistit si pozice, pro nás podstatné, na celá další desetiletí. Se všemi těmi vyhladovělymi lidmi, kteří se živí lidským masem, s cestami posetými stovkami a tisíci mrtvol můžeme (a proto i musíme) zkonfiskovat majetek církve nyní, a jedině nyní, s rozhodnou a nemilosrdnou energií...*“ Také další (ruskými komunisty nikdy nepřiznaný) hladomor v letech 1932-1933 byl **způsoben nelítostným ožebračováním ruského rolnictva, stále vyššími státními odvody zemědělských produktů, nelítostnými výběrčími kampaněmi** (rolníci byli násilím nuceni vydat své hubené rezervy a byli tak bez milosti vydáni hladomoru) a byl doprovázen **případy kanibalismu** – zahynulo během něj více než 6 miliónu lidí a obilí se přitom masivně exportovalo do ciziny po stovkách tun... Chatajevič, jeden ze Stalinových mužů, řekl: „*Probíhá nelítostný boj mezi rolnictvem a naším režimem. Je to boj na život a na smrt. Tento rok je zkouškou naší síly a jejich výdrže. Chtělo to hladomor, aby se ukázalo, kdo je tady pánem. Stálo to milióny životů, ale družstevní systém přetrval*“.

Za největší hladomor ve světových dějinách se však považuje nekonečné hladovění obyvatel komunistické Číny v letech 1959-1961, odhady počtu obětí se pohybují mezi 20 milióny (oficiální údaj) a 43 miliony osob!

Brutální genocidní postupy užívali bolševici také při „pacifikování“ neruských národů (Kavkaz, Pobaltí...) – výsledkem bylo **masové přesídlování národních společenství, cílené vymazávání jejich národní identity a historických kořenů, vyvražďování přímé i zabíjení nelidskou prací v táborech nucených prací...**

X. MASOVÉ DEPORTACE

Oba systémy, nacistický i komunistický, dosáhly až oblundné podobnosti při organizování a provádění masových **deportací a přesídlování „nepohodlných“ skupin obyvatel** (do vyhnanství, pracovních či koncentračních táborů, do nových životních prostor...)

V SSSR, kde bylo možno v principu navázat na tradici carského vyhnanství v nehostinných a vzdálených oblastech, byli deportacemi postiženi nejen „nepřátelští“ jednotlivci, ale dokonce celé rodiny (například kulacké). **Deportovaní byli často celé týdny nacpaní v improvizovaných zařízeních** (kasárna, úřední budovy, školy, nádraží...), **pak byli převáženi nákladními vlaky** (dobyččí vagóny, otřesné hygienické poměry) **do místa určení – často do naprosto pusté nehostinné krajiny**. Zde se museli na kousku půdy uprostřed stepi nebo tajgy usadit – bez přístřeší a velmi často bez náradí – takovýto způsob vysídlení se nazýval **„deportace – ponechání vlastnímu osudu“**. Jen v letech 1930-1931 bylo oficiálně deportováno 1 803 392 osob! Kolik z nich asi mohlo přežít drsné sibiřské zimy svého „nového života“ při nedostatku jídla, tepla, ošacení? **Vyhublí, vyhladovělí deportovaní přežívali v improvizovaných zemljankách v „sektorech určených ke kolonizaci“**, z vnějšího světa nepřišla žádná pomoc, byli odkázáni jen sami na sebe, houfně dennodenně umírali, i zde se vzápětí objevily případy kanibalismu z absolutního hladu...

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Tyto genocidní deportační akce probíhaly dokonce za druhé světové války – například Čecheni a Ingušové se nepostavili Němcům, a proto je v roce 1944 Stalin obvinil z kolaborace. Počátkem roku 1944 pak došlo k jednomu z nejhorších zločinů stalinského období - ***k přesídlení celých národů do Střední Asie***. V neuvěřitelně krátké době byli vystěhováni nejen všichni Čechenci a Ingušové, ale i Karačajevci, Balkaři, Kalmyci a krymští Tataři - celkem kolem půldruhého miliónu lidí. Obvinění z kolaborace s Němci nikdy nikdo nedokázal, ba ani nezkoumal. *Proviněním byla zřejmě už příslušnost k národu*, protože odsunuti byli dokonce i vojáci v první frontové linii... Statisíce nevinných lidí se po nezměrných útrapách cesty ocitly ve středoasijské stepi, kde po stovkách umírali hladem a působením podnebí, na jaké ze svých hor nebyli zvyklí. Ti, co přežili, byli nahnáni na otrocké práce. Tam také skutečně začali s Němci "kolaborovat", neboť mnozí byli společně s německými zajatci nasazeni v dolech. Místní obyvatelstvo je přijalo nevráživě, neboť samo žilo v krajní bídě, a horaly nadto předcházela pověst banditů a "zrádců"... Ještě v roce 1949 přijala Rada ministrů ***dekret „O vyhnání a deportaci všech kulaků a jejich rodin z Litvy, Lotyšska a Estonska, rodin banditů a nacionalistů, ...jakož i rodin spřeženců banditů“*** – v padesátých letech tak bylo 10% dospělé populace baltských zemí buď ve vyhnanství, nebo v táborech...

Nacistické deportace – masové přesídlování skupin obyvatel bylo především součástí „Konečného řešení židovské otázky“, hlavními oběťmi byli evropští Židé (vysídlování byli také Rómové, částečně příslušníci „podřadných“ národů). Deportace koordinoval ***Adolf Eichmann*** a jeho ***úřad IV B v RSHA, jeho úkolem mělo být zavedení řádu do „chaosu“, který v deportační politice panoval*** („každý vydával vlastní rozkazy“ – gauleiteři, vojenští velitelé obsazených území, Zahraniční úřad, přímo Himmler atd.). Himmler rozhodoval o tom, jak má být s deportovanými naloženo, kolik jich má být rovnou usmrceno a kolik ponecháno na živu jako pracovní síla. Židé z Němci okupovaných území či spojeneckých zemí (nacisté jich napočítali 11 miliónů) měli být podle rozhodnutí konference ve Wannsee postupně ***deportováni do vyhlazovacích táborů***, což znamenalo zorganizovat náročné železniční transporty celou Evropou (stovky kilometrů vzdálená místa). Eichmannův úřad fungoval jako dopravní pás, vydával pokyny kam mají být vlaky nasměrovány, řešil „obtíže“ se synchronizací odjezdů a příjezdů, sváděl zápasy s vedením železnic a ministerstvem dopravy ve snaze zajistit dostatečné množství vagonů, musel včas „sehnat“ dostatek Židů, aby vlaky jezdily řádně „vytíženy“, vyjednával s úřady okupovaných či spřátelených zemí o součinnosti při zatýkání a odjezdu... ***Některé země kladly odpor a vydávání „svých“ Židů úspěšně sabotovaly (Itálie, Dánsko), jiné je naopak vydávaly přeochoťně a dokonce za jejich „odvoz“ platily v říšských markách (Slovensko)...***

XI. **KONCENTRAČNÍ TÁBORY**

Bolševismus i nacismus výrazně přispěly k dějinám represí 20. století vytvořením systému táborů v mírových dobách.

Až do vynoření gulagu a nacistických lágrů (prvenství patří gulagu) byla tábory v dějinách jedním z prostředků represe a izolace jen v době války...

V sovětském Rusku začaly vznikat první koncentrační tábory již za občanské války. Lenin prohlásil: „*Jistě si nemyslíte, že vyjdeme jako vítězové, jestliže neuplatníme ten nejhrubší druh revolučního teroru?*“ ***Inspirace jakobínským terorem*** z dob francouzské revoluce je tu více než zřejmý. Jako revoluční inkvizice, nemilosrdná a nesmiřitelná, byla již v prosinci 1917 za předsednictví „***Železného Felixe***“ ***Dzeržinského*** „Mimořádná komise pro boj s kontrarevolucí a sabotáží“ – ***Čeka***. Dalším významným krokem na cestě k naprosté nezákonnosti bylo pak vydání ***deketu „O rudém teroru“*** – „...zabezpečení týlu prostřednictvím teroru je absolutní nutností“, třídní nepřátelé „budou odesláni do koncentračních táborů, každý, kdo je zapojený

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

v bělogvardějských organizacích, spiknutích a vzpourách bude zastřelen, jména všech popravených budou zveřejněna“.

Nekompromisní a cynický Lenin byl oním mužem, který nejen inspiroval a promýšlel revoluční teror, ale jako první z něj učinil státní instituci, on byl otcem bolševických koncentračních táborů... Dodnes je v obecném povědomí GULAG a největší teror spojován se Stalinovým jménem, který to vše rozvedl do příšerných rozměrů, Lenin, hovořící o „*revolučním svědomí*“, je i dnes pokládán za humanistu a „ochránce chudých“! Teror dokonce teoreticky zdůvodnil: „*Diktatura neznamená nic jiného než moc naprosto neomezenou jakýmikoliv zákony, absolutně nestísňenou směrnicemi a založenou na přímém uplatnění síly. Revoluční lid vytváří své vlastní soudy a tresty, uplatňuje moc, vytváří nový revoluční zákon*“, „*ať psíčci buržoazní společnosti... poštekávají a kňourají nad utracením každého nežádoucího štěněte. My kácíme velký, starý prales*“. Násilí vykonané ve jménu diktatury proletariátu je „*revoluční spravedlnost*“...

Je pochopitelné, že Čeka se stala hlavním činitelem ve státě, vzbuzovala strach mezi obyvatelstvem, ale i mezi samotnými bolševiky. Kromě ní působily v Rusku ***revoluční tribunály*** – proti rozsudkům nebylo odvolání, nikdo je nepotvrzoval, bývaly vykonány do 24 hodin. „Nepřítel revoluce“ – všichni myslitelní odpůrci bolševiků tak mohli být velmi jednoduše zlikvidováni (tresty smrti), nebo potrestáni vězením, popřípadě ***od roku 1918*** umístěni ve ***vznikajících koncentračních táborech***. Mapa sovětského Ruska, později SSSR se poměrně záhy proměnila v pověstné ***souostroví GULAG*** (Gosudarstvennoje upravlenije lagerej). První deportace do táborů blízkých i vzdálenějších se uskutečnily během občanské války, kdy je začaly naplňovat tisíce odpůrců bolševiků. Později, když se bolševický režim upevnil a sovětské Rusko se přeměnilo v SSSR, začali být posíláni do táborů „*nepřítel sovětského státu*“ – členové předrevolučních politických stran, „kulaci“, nepoddajní intelektuálové... Do sovětského koncentráku se mohl dostat člověk „přes tribunál“, nebo „bez rozsudku“ pro „*náznak nepřátelství*“! První tábory budovali bolševici s oblibou v kláštrech, které měly pevné hradby, byly odděleny od vnějšího světa, jejich původní obyvatelé nebyl problém vypudit (Solovecké ostrovy, Andronnikov monastyr v Moskvě). Již koncem roku 1920 bylo v RSFSR 84 lágrů a neustále se budovaly další (ve stále odlehlejších oblastech), protože počet uvězněných či odsouzených neustále stoupal – např. severní tábory zvláštního zaměření (SLON) u Archangelska, Svirlag, Kotlag, Bel-Baltlag, Uchtlag, Seurallag... Vězni („muklové“, „nesvobodní“) byli rozděleni do skupin a museli tvrdě fyzicky pracovat, stali se nepostradatelnou součástí sovětské ekonomiky, ***rozšiřování táborů tak dostalo zřejmý ekonomický smysl – „Z trestance musíme dostat všechno v prvních třech měsících – pak už ho nepotřebujeme“***, říkalo se tomu „***likvidace prací***“... Na kostech vězňů (Solženicyn odhaduje počet mrtvých na tři sta tisíc) byl vybudován Bělomořsko-baltický Stalinův kanál, stejně jako později kanál Volha – Moskva, vězni (i ženy) káceli na Kolymě stromy v –50 stupních Celsia, dělali dvanáct hodin denně v dolech (zlato, olovo, radium) na Kolymě a Vorkutě, hladověli, strádali nejrůznějšími nemocemi, podvýživou, vysílením, umírali po tisících... Stalin řekl: „*Když zemře jedinec, je to tragédie. Když umírají milióny, je to statistika*“. „Zlatými časy“ GULAGu byla nejen třicátá léta, ale také doba po II. světové válce, kdy se počet vězňů a „osadníků“ opět zvyšoval (antisovětské živly, repatriovaní emigranti, vlasovci, příslušníci neruských národů...). Na začátku roku 1953 tak bylo v GULAGu asi 2 750 000 vězňů, kteří byli drženi ve třech typech táborů – asi v pěti stech ***pracovních koloniích***, v šedesáti ***velkých trestaneckých komplexech „pracovních táborů“*** (převážně v severských krajích a na východě) a asi v patnácti „***táborech zvláštního režimu***“ pro „*zvlášť nebezpečné*“ politické vězně. K těmto vězňům je však třeba ještě připočíst 2 750 000 zvláštních osadníků spadajících pod jiné velitelství GULAGu...

Podle sovětského vzoru vznikaly pak nejrůznější pracovní tábory pro politické vězně po II. světové válce v sovětizovaných zemích, ve střední a jihovýchodní Evropě se zrodilo souostroví GULAG v letech 1949-1950. Ale již roku 1945 kupříkladu vznikala v Bulharsku „pracovní výchovná střediska“, později v Maďarsku a Polsku vznikaly tábory u kamenouhelných pánví, v Rumunsku podél kanálu spojujícího Dunaj a Černé moře, v Československu pracovali vězni v uranových dolech na Jáchymovsku (počet politických vězňů v ČSR v letech 1948-1954 se odhaduje na 200 000, v zemi bylo 422 táborů a vězení)...

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Nacisté začali zakládat koncentrační tábory brzy poté, co se v Německu chopili definitivně moci. Do táborů byli nejdříve umísťováni Němci – antinacisté, členové „výmarských“ politických stran, hlavně komunisté a sociální demokrati. Po čase však začaly tábory hrát zcela jinou roli. Staly se hlavním nástrojem při „Konečném řešení židovské otázky“. Ještě na počátku roku 1941 však stále nebylo v „židovské věci“ jasno a improvizovalo se, bezvýhodná situace byla prolomena německým útokem na Sovětský Svaz. Napadené a později okupované oblasti SSSR představovaly největší židovské osídlení v Evropě a přidal-li se k tomu stále nevyřešený „problém“ Židů z Polska, Německa, Rakouska, Čech a Moravy, zesílil tlak na radikální dopracování „konečného řešení“ – základem pro pozdější události byly Hitlerovy direktivy pro **oddíly SS Einsatzgruppen** působící v Polsku a SSSR. Ty **měly plánovitě masakrovat židovské obyvatelstvo** těchto oblastí, měly „řešit židovský problém formou popravky“, které pak opravdu probíhaly v otevřené krajině – Židé jakéhokoliv věku a pohlaví byli stříleni, jejich těla házena do hromadných hrobů. Kvůli „přílišnému psychickému vypětí“ popravčích byly z příkazu Himmlera hledány alternativní metody zabíjení a objevily se **„pojízdňé plynové komory“**. Na těchto zvěrstvech se podíleli také Ukrajinci a Litevci, ale i Maďaři, Slováci či Chorvati...

Důležitou se postupně stala otázka „**Jak usmrtit několik miliónů Židů z celé Evropy?**“ Zodpovězena byla postupným splynutím čtyř programů, které již SS prováděly: systém koncentračních táborů, zplynování v rámci „eutanzie“, operace Einsatzgruppen a násilné přesídlování velkého množství obětí... Místo zplynovacích automobilů vyprojektoval Christian Wirth **systém speciálních plynových komor** (měly vypadat jako koupelny – nápisy „*Udržujte pořádek a čistotu! Desinfekce! Koupelna!*“), ve kterých se zpočátku používal oxid uhelnatý, první plynová komora byla otevřena 17. března v táboře Belzec. V Osvětimi pak objevili technici SS novou vražednou látku: kyanovodíkový plyn používaný původně jako odhmyzovací přípravek – **cyklon B**, který měl zvýšit „produktivitu“ táborů... Mrtvá těla vězňů byla nejdříve zahrabávána do obrovských masových hrobů (to se ukázalo časem jako neúnosné – rozklad, zápach, mnoho svědků z okolí...), později byla v táborech stavěna **krematoria s plynovými komorami – „továrny na mrtvolky“**. Plynové komory v Osvětimi pojaly najednou 2 000 lidí a měly 15 pecí pro spalování mrtvých těl. Celou smrtonosnou „proceduru“ řídili esesáci a manuální práce (vytahování mrtvých z komor a jejich spalování) museli vykonávat fyzicky zdatní vězni začlenění do tzv. **Sonderkomanda** („*zvláštního oddílu*“) – často museli „připravit“ i vraždy svých příbuzných či přátel a pak je spálit!

Již do roku 1939 postavili nacisté šest koncentračních táborů, které nyní začaly plnit novou funkci (již ne „převýchova“) a nové se stavěly. Nyní to však byly **tábory vyhlazovací** – neznámějšími byly tábory Osvětim, Dachau, Sachsenhausen, Buchenwald, Mauthausen, Ravensbrück, Neuengamme, Flossenbürg, Treblinka, Majdanek, Belzec, Sobibor. **Odhaduje se, že do konce války zahynulo v táborech 8 miliónů lidí!** (z toho polovina v Osvětimi – „koncern továren na smrt“). Nacisté až do roku 1944 tajemství plynových komor přísně střežili, nedovolili mezinárodní inspekce a návštěvy a při ústupu před spojeneckými armádami v roce 1944 se snažili pečlivě zahladit všechny stopy po svých zločinech (byly ničeny budovy krematorií, páleny dokumenty, likvidováni nepohodlní svědci)...

Několik málo dochovaných fotografií, které pořídili tajně vězni z osvětimského hnutí odporu, zachycuje scény, které se vymykají jakékoliv lidské představitelnosti (jsou na nich zachyceny nahé ženy na cestě do plynové komory či hromady mrtvol spalovaných na hranicích...) – je nepochopitelné, že tato zvěrstva připravovali, promýšleli, prováděli, schvalovali a následně utajovali také „lidé“, příslušníci jednoho biologického druhu... V německých vyhlazovacích táborech se zrodilo něco doposud nepředstavitelného, **poprvé v dějinách se lidé zfanatizovaní zrudnou ideologií zapojili do „průmyslového“ masového vyvražďování jiných lidí odlišné rasy, národa, sexuální orientace či politického názoru...**

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

DOPORUČENÁ LITERATURA:

Alain Besançon: Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust, 2000

Alain Besançon, Francois Furet: Komunismus a fašismus, 2002

Petr Fiala: Nacismus a komunismus: politická náboženství 20. století a přítomná nebezpečí (článek v odborném periodiku), 2008